Középkori falkép-festészet a gömöri bányavidéken*

KUŠNIEROVÁ EDITA – TÖKÖLY GÁBOR

A régió északi részét a *Gömör-Szepesi* (mai nevén: *Szlovák*) *Érchegység* tölti ki, míg a déli részeket a *Sajó* és *Rima* termékeny völgye jellemzi. A történeti vármegye kis része a Magyar Köztársaság területén található. A déli részek jó mezőgazdasági adottságai mellett a vidék mindenekelőtt az északi, hegyvidéken összpontosuló ásványkincs rendkívüli gazdagságával tűnik ki, amelynek a legrégibb koroktól kezdve nem elhanyagolható hatása volt a vidék fejlődésére. Az arany, ezüst, réz és vas, amelyek itt bőséges mennyiségben fordultak elő, az őskortól befolyásolta az itt élők sorsát, és azon bevándoroltakét is, akik a jobb élet reményében, olykor nagy távolságokból érkeztek, és akik magukkal hozták kultúrájukat, hagyományaikat is. A régiónak az őskor időszakában meglévő jelentőségét mutatja, hogy némely régészeti kultúrát itteni lelőhelyek után neveztek el (pl. kyjaticei / kiettei kultúra).

A folyamatos betelepülés eredményeképpen egy olyan sajátos kulturális környezet alakult ki, amelyben a domináns hazai szlovák és magyar kultúra mellett máig érezhetőek erős német, vlach és itáliai hatások is. A régió jelentős bányászati, később ipari ori-

---

* A tanulmány eredetileg a *Gömörország* című szlovákiai magyar folyóirat 2001. évi 4. számában jelent meg. Tárgya látszólag nem illik lapunk profiljába, mégis itt a helye, mert a középkori gömöri templomépítészet és a hozzá kapcsolódó falkép-festészet az egyik legszebb példája a virágzó bányászat közvetett értékteremtő hatásának. – Az újraközlés engedélyezéséért *B. Kovács István* főszerkesztő úrnak és *Edita Kušnierovának* tartozunk köszönettel. (A másik szerző, *Tököly Gábor* 2006-ban elhunyt.)

entációjának, valamint az erős kézműves-kereskedelmi jellegének köszönhetően *Gömör-Kishont* (a továbbiakban: *Gömör*) a történeti Magyarország legfejlettebb területei közé tartozott. Lakossága számára a más etnikumokkal és kultúrákkal fenntartott interaktív kapcsolatok teljesen természetesek voltak. A szükséges gazdasági potenciált biztosító ásványkincsre alapozva és az itt élők történetileg meghatározott nyitottságának, a különböző művelődési hatások befogadása és átalakítása iránti fogékonyságának köszönhetően a középkor évszázadai során olyan kulturális gazdagság keletkezett, amely jelentőségében és minőségében meszsze túllépi a régió határait.

A középkori falképek

A legmeggyőzőbb bizonysága *Gömör* 13-15. századbeli gazdasági-, s ezáltal kulturális virágzásának az a falkép-együttes, amely 16, éppen a tárgyalt korban épített és kidíszített templomban maradt ránk. Eme figyelmet érdemlő építészeti emlékek keletkezésének időszaka egybeesik a gömöri ércbányászat legnagyobb fellendülésével és a gömöri oligarchiának az *Anjou-házbeli* uralkodók udvarában kimutatható legnagyobb befolyásával. Csak természetes, hogy a *Bebekek* és *Csetnekyek,* akik a legmagasabb országos tisztségeket töltötték be, és akiknek a *Dél-Európával* meglévő élénk kapcsolatoknak köszönhetően módjuk nyílt megtekinteni a falkép-festészet bölcsőhelyének emlékeit, csetneki és pelsőci nemzetségi templomaik felépítése után kidíszítésükre itáliai, illetve az itáliai falkép-festészetet tökéletesen elsajátító mestereket hívtak meg.

Az említett két templom falképei mintául szolgáltak a további donátorok számára is. Az ő számukra már túlnyomórészt hazai, a pelsőci és csetneki mesterek követői dolgoztak, részben az említettek által-, illetve a német beköltözők kultúrájától ihletetten, ugyanakkor egy sajátos, hazai képzőművészeti nyelv erőteljes képességeit felmutatva. Az eddig nyilvántartásba vett 16 gömöri festett templom a középkori gazdagságnak csupán töredéke. Bizonyosak lehetünk benne, hogy a további kutatások újabb és újabb leletekkel fogják ezt az együttest gazdagítani.

A középkori falképek kutatásának történetéből

A gömöri falkép-együttes kutatásának és fokozatos felfedezésének a kezdetei a 19. század utolsó harmadába nyúlnak vissza. A műemlékvédelem első intézményei úgy *Magyarországon,* mint a *Csehszlovák Köztársaságban* a kezdetektől figyelmet fordítottak a gömöri régió templomaira, ahol is már az első helyszíni kutatások igazolták a szakemberek elvárásait. A 19-20. század fordulóján az építészeti emlékek műemléki felújításának nagyszabású tervei mellett megkezdődött a bennük található falképek feltárása, dokumentálása és felújítása is. Az ezirányú tevékenységet *Gömör* területén *Gróh István* restaurátor, a budapesti *Iparművészeti Főiskola* professzora irányította, aki munkacsoportjával feltárta és alaposan dokumentálta a ma ismert gömöri középkori falképek többségét. Néhány falképet (*Hizsnyóvíz, Süvete*) *P. J. Kern* restaurált 1930 és 1940 között.

A gömöri falképek kérdésköre időről időre felkeltette a hazai és külföldi szakmai közvélemény figyelmét. Értelmezésüket illetően párhuzamosan két irányzat bontakozott ki. Amíg a hazai [értsd: csehszlovák, illetve szlovák] szakemberek (*Dvořáková – Krása – Stejskal*) hajlamosak voltak az erőteljes szász hatásokat feltételezni, addig a magyarországi szerzők (*Prokopp Mária, Radocsay Dénes* és mások) a korabeli itáliai falkép-festészet felé való tájékozódást helyezték előtérbe.

A festett gömöri középkori templomok ezidáig legkiterjedtebb és legátfogóbb műemléki kutatását az 1970-es évek végén valósította meg az a kutatócsoport, amelynek tagjai *PhDr. Milan Togner, Jiří Josefík* festőművész, egyetemi docens és *Székely László* szobrász-restaurátor volt. A kutatás az akkori *Rozsnyói Járási Műemlékvédő Hivatal* megrendelésére készült. A munkacsoport *Hizsnyóvízen, Köviben, Gecelfalván, Karaszkón, Krasznahorkaváralján, Kiettén, Hárskúton, Ochtinán, Pelsőcön, Rákoson, Rimabányán, Rimabrézón, Rostárban* és *Süvetén* végzett kutatást és tovább gazdagította ismereteinket a vizsgált emlékek keltezésével, kölcsönös kapcsolataikkal és művészettörténeti értékelésével kapcsolatos kérdésekben. Új megállapításokkal és új szempontok fel-

vetésével gazdagították a témakört, ám mindenekelőtt újólag ráirányították a szakmai és laikus közvélemény figyelmét erre az értékes középkori emlékegyüttesre, amelynek történeti és művészettörténeti jelentősége messze túllépi a régió és a *Szlovák Köztársaság* határait is. Az említett kutatás eredményeit *Milan Togner* publikálta a *Stredoveká nástenná maľba v Gemeri* (Tatran, Bratislava, 1989) című monográfiájában.

A szlovákiai középkori falképekre vonatkozó művészettörténeti irodalom fő áramát, főleg az egyes szerzők koncepcionális álláspontját J. Bakoš: *Dejiny a koncepcie stredovekého umenia na Slovensku* című terjedelmes és kimerítő tanulmánya (Bratislava, 1984) summázza.

A gömöri középkori festett templomok műemléki felújításának legutóbbi szakasza még a 80-as években kezdődött. Ennek keretében valósult meg a karaszkói és kiettei templom átfogó műemléki helyreállítása, beleértve a falképek-, a belső kiképzés és felszerelés restaurálását is. Ekkor kezdődtek meg a hatalmas csetneki templom átfogó felújítási munkálatai is. Ez utóbbi részeként zárószakaszába jutott a szerkezeti elemek és a külső falak restaurálása, beleértve a *Szent Kristófot* ábrázoló külső falkép helyreállítását, az építészeti elemek, gótikus mérműves ablakok és portálok kiegészítését is. Az említetteken kívül történt néhány kisebb műemléki beavatkozás is, amelyeknek célja az értékes építészeti és művészeti emlékek állagminőségének javítása volt.

Krasznahorkaváralján a templom belső terének átalakítása során az északi falon freskómaradványok kerültek elő, amelyeknek a restaurálása is megtörtént. A 80-as évek végén kezdődött meg a téglából épített süvetei körtemplom és a rákosi templom komplex műemléki felújításának részeként az építészeti helyreállítás. Pénzhiány miatt mindkét akciót le kellett állítani.

Az utóbbi években az említett értékes műemlékek igényes helyreállítási, illetve felújítási munkálatainak finanszírozása, akár a tulajdonosok, akár az állami költségvetés részéről tekintjük, messziről sem közelít a valós szükségletekhez. Ugyanakkor a műemlékek többsége és a falképek jelentős része – megmentésük és a jövendő számára való megőrzésük érdekében – azonnali szakszerű beavatkozást igényel.

A 90-es évek elején a pozsonyi *Műemléki Intézet* besorolta ezt a problematikát fő feladatainak hosszú távú tervei közé, amely a *Magyar Köztársaságbeli* partnerszervezet (*Országos Műemlékvédelmi Felügyelőség, Budapest*) szerződéses társulása révén hamarosan nemzetközi jelleget öltött.

Napjainkban a pozsonyi *Műemléki Intézet* és a budapesti *Országos Műemlékvédelmi Felügyelőség* szakemberekből álló munkacsoportjai egy hosszútávú harmonogram és a két intézmény közti szerződéses viszony alapján már negyedik éve dolgoznak együtt a mindkét országban fellelhető, falképeket őrző műemlékek átfogó és egységes szempontrendszer alapján történő dokumentálásában, továbbá a restaurálás és a vegyi-fizikai vizsgálatok terén. Ennek az együttműködésnek a távlati célja az elsődlegesnek számító mentés mellett a két szomszédos közép-európai ország közös javaslatának a kidolgozása, amely ennek az értékes kulturális-művészeti jelenségnek a világörökség részévé nyilvánítását szeretné elérni.

A műemlékek rövid leírása és a falképek állapotának jellemzése

Hizsnyóvíz (Chyžné)

A helyi római katolikus egyház *Szűz Máriának* ajánlott koragótikus temploma a 13. század második feléből való, egyhajós, négyszög záródású szentéllyel, hozzáépített sekrestyével és külön álló, 18. századi, fából épült harangtoronnyal. A templom körül kő kerítőfal áll, és ehhez építették hozzá a volt egyházi iskola földszintes, barokk épületét. A templom szentélyét keresztbordás menynyezet fedi le, amelyet egész felületén az evangelisták jelképeit ábrázoló falképek borítanak. Kifestették a szentély oldalfalait és a diadalívet is, ahol a krisztológiai ciklus egyes jelenetei, szentek és apostolok alakjai, valamint bibliai példázatok láthatók. A templom belső berendezéséhez tartozik az 1508-ban készült értékes késő-gótikus szárnyasoltár, melynek központi alakja *lőcsei Pál* mester alkotása.

A falképeket 1936-ban restaurálták (*P. J. Kern*). Viszonylag jó állapotban vannak, eltekintve a mennyezet zárórészétől, ahol a tartófalak statikai problémái miatt sérült. A templomnak a statikai megerősítése és a falnedvesség eltávolítása szükséges.

Kövi (Kameňany)

Az á. h. [ágostai hitvallású] evangélikus egyház temploma eredetileg román-koragótikus stílusban épült a 13. század első felében, talán mint a 15. században elpusztult helyi ferences kolostor része. Később barokkosan átépítették és a templomot eredetileg kerítő kőfalba egy – valószínűleg korábbi alapokra – klasszicista haranglábat építettek. Egyhajós templom, barokk mennyezettel, szentélye félköríves záródású. A hajó északi oldalához csatlakozik a sekrestye, a déli oldalon, a gazdag pálcikás díszítésű gótikus portál előtt alacsony torony található. 1977-ben a szentély záródásában középkori falképeket fedeztek fel, amelyeket a feltárt szelvényekben részben rögzítettek. Ezidáig pontosan nem azonosított alakokat ábrázolnak,csaknem életnagyságban. A megformálás módját tekintve ezek az alkotások kiválnak a gömöri falképek többségét reprezentáló, és az ún. ochtinai szentély mesterének tulajdonítható művek sorából, amit a ferences rend jelenlétével és más képzőművészeti irányzathoz való kapcsolódásával lehet megmagyarázni.

A falképek többségét máig vakolat fedi. Töredékesek a tetőtérben, a barokk-kori mennyezet fölött megőrződött falképek is, amelyek statikailag erősen rongált állapotban vannak. Ugyancsak rossz az állaga a tetőszerkezetnek és a födémnek, a templom külső vakolata is elhanyagolt és rongált.

Gecelfalva (Kocel'ovce)

A 14. század első felében épült templom az á. h. evangélikus gyülekezeté. Egyhajós, sokszögű szentélyzáródású, sekrestyéje az északi falhoz épült, nyugati oldalán négyszögletű torony található, amely oktogonba megy át és a 20. század elején készült szecessziós süveg borítja. A szentélyt a 14. század utolsó harmadában felmagasították és bordás mennyezettel fedték le. A mennyezeten egy-

házatyák és angyalok láthatók. Hasonló módon kifestették a szentély oldalfalait, az ablakszegélyeket és a diadalív belső felületét is. A képek témái: *Krisztus* életéből vett jelenetek, apostolok, szentek és próféták alakjai. A templomhajó falain végzett szondázások is igazolták a vakolat alatt rejtőző falképek létezését. A gecelfalvi templom a kifestett felület nagyságát tekintve az első helyen áll ezidőtájt az összes gömöri templom közül. Kitűnnek közvetlen, mondhatni elbeszélő előadásmódjukkal, jellegzetes vonalvezetésükkel és az összhatás szokatlan összefogottságával. A falképeket a penészesedés fenyegeti, amely a falnedvesség következménye. A teljes felülete poros, tisztításra szorul.

Karaszkó (Kraskovo)

Az á. h. evangélikus gyülekezet használatában lévő templom jelen formájában koragótikus, a 13. század utolsó harmadában épült, a 15. század folyamán fallal erődítették meg. A kerítőfalon belül áll az 1657-ben fából épült harangláb. Egyhajós templom, egyenes szentélyzáródású, a hozzáépített sekrestyébe gótikus ívelt kőportál nyílik. A szentélyt keresztbordás mennyezet fedi, a templomhajót festett kazettás mennyezet takarja. A falképek a szentély mennyezetét és oldalfalait, a diadalívet és a templomhajó északi oldalát borítják. Láthatók itt a passió egyes mozzanatai, *Szűz Mária* életéből vett jelenetek, *Ábrahám,* a *Krisztus-Pantokrátor* alakja, *Szent Mihály* arkangyal és *Szent László* legendája. A falképek a 13-14. század fordulójáról, illetve a 14. század első feléből származnak. A 80-as évek során megtörtént a teljes restaurálásuk, beleértve *Szent Kristófnak* a szentély külső, keleti falán ábrázolt monumentális alakját is.

Krasznahorkaváralja (Krásnohorské Podhradie)

A *Mindenszentek oltalmába* ajánlott r. k. templom a 15. század második harmadából származik, a 19. század végén pszeudogótikus stílusban átalakították. A templomhajó északi falán a 80-as évek végén középkori falképeket (*Szent István, Szent László* és *Szent Imre*) fedeztek fel, amelyeket fel is tártak és restauráltak.

Feltehetően a szentély oldalfalain is rejtőzködnek eleddig feltáratlan falképek.

Kiette (Kyjatice)

Az á. h. evangélikus templom a 13. század utolsó harmadában épült. Egyhajós, nyújtott szentélyű, hozzáépített sekrestyével és toronnyal. A templomot reneszánsz, kazettás mennyezet fedi. A rajta látható virágmintát alkalmazták a karzaton is. A szentély falain látható 14. századi falképek apostolok és szentek alakjait örökítik meg. A templomhajó északi falát a 15. század első feléből származó monumentális festés borítja, köztük az Utolsó ítélet egyedülálló jelenete számos alakkal és dramatikus történettel, dinamikus, élénk megfogalmazásban. Falképek borítják a diadalívet, és töredékekben a templomhajó déli falát is. 1986 és 1991 között megtörtént a teljes restaurálásuk.

Hárskút (Lipovník)

A *Keresztelő Szent Jánosnak* ajánlott r. katolikus templom még a román korban, a 12. században épült, mint a később elenyészett benedekrendi apátság része. A templom utolsó felújítása során előkerültek az eredeti kváderfal maradványai és a román stílusú ablakok. A falképek mindezidáig a vakolatréteg alatt rejtőznek, létezésüket a falkutatás igazolta.

Ochtina (Ochtiná)

A 13. század első felében román-koragótikus stílusban épült, később többször átalakított templom jelenleg az á. h. evangélikus egyház használatában van. Az eredetileg egyhajós templomhoz a 15. században építettek hozzá egy északi oldalhajót, amelynek mennyezetét csillagboltozat képezi. Az északi hajó két árkád által csatlakozik a főhajóhoz. A szentély sokszögű záródású, keresztbordás lefedésű. A főhajóhoz csatlakozik a sekrestye és a nyugati oldalon egy torony. A tornyon románkori ikerablak található. A gótikus szentélyben és a diadalíven látható falképek a 14. század

utolsó harmadából valók. *Krisztus* életéből vett jelenetek, az *Utolsó ítélet*, apostolok, egyházatyák, szentek alakjai, *Szűz Mária* megkoronázása, próféták és angyalok láthatók itt. A gecelfalvi falképektől eltérően alkotójuk csökkenti a vonalak jelentőségét és az alakok megjelenítéséhez a színezést érvényesíti. A falképekre a nedvesség jelenti a legnagyobb veszélyt, sok helyen fellazultak és a lehullásuk fenyeget.

Pelsőc (Plešivec)

A jelenlegi református templom gótikus építmény, amelyet a *Bebekek* mint saját nemzetségi templomukat építtették fel. 1400 körül bővítették az északi temetkezési kápolnával, amelyből fennmaradtak a késő gótikus mérművekkel díszített ablakok, a késő gótikus ülőfülkék és a gazdagon tagolt gótikus kapubéllet. A templom a török hódítás alatt elpusztult, később átépült ugyan, de máig megőrizte középkori jellegét. A szentélyben és a déli homlokzaton fennmaradtak a 14. század végéről származó falképek töredékei, köztük a *Kálvária* jelenete és a magyar királyok alakjai. A közvetlen itáliai hatásoknak tulajdonított alkotások képzőművészeti megfogalmazásuk színvonalát tekintve *Gömörben* a legértékesebbek közé tartoznak. A további falképeket vakolatréteg borítja. Az objektum nem megfelelő, sőt vészhelyzetként értékelhető műszaki állaga már hosszabb ideje igényli az átfogó műemléki felújítást, amely ebben az évben megkezdődött.

Rákos (Rákoš)

A Szentháromság oltalmát élvező r.k. templom román stílusban épült a 13. század derekán, később többször javították. Egyhajós épület, patkó alakú szentéllyel, nyugati végén magas háromszög alakú oromzattal. A templomhajót festett kazettás mennyezet fedi. A szentély falain és mennyezetén *Krisztus-Pantokrátor*, az evangelisták szimbólumai, egyházatyák és szentek alakjai, a diadalív keleti oldalán az Istenháromság egyedülálló, ülő ábrázolása látható. Falképek borítják a templomhajó északi falát is. Sávokba rendezve a *Szent László-legenda*, az *Utolsó ítéletből* vett jelenetek és

szentek alakjai vannak felfestve. A szentek között *Assisi Szent Ferenc* is látható (a közeli *Kövi* ferences kolostorának hatása). A templom külső déli falán megmaradtak *Szent Kristóf* monumentális alakjának a töredékes részletei, köztük a szent teljes arca.

A templom használaton kívül van, teljes műemléki felújítása 1993-tól folyik, vontatottan, nagy kihagyásokkal. Eleddig megtörtént a tartófalak statikai megerősítése és a tető javítása, valamint a belső felszerelés részleges restaurálása.

Rimabánya (Rimavská Baňa)

Az á. h. evangélikusok tulajdonában lévő templom a 13. század utolsó harmadából való. A reneszánsz idején átalakították, a 18. században barokk-klasszicista stílusú tornyot építettek hozzá. A templom dombon áll és reneszánsz védőfal keríti. Egyhajós épület, szentélye szabálytalan sokszög-záródású, gótikus keresztbordás mennyezettel, a hajónak festett kazettás mennyezete van.

A templomnak profilált gótikus portálja van, s található benne gótikus szentségház is. A szentély falain lévő falképek az Utolsó ítéletet, *Krisztus* szenvedéstörténetének egyes jeleneteit, valamint szentek és próféták alakjait ábrázolják. A templomhajó északi falán *Szent László* legendája látható dramatikus előadásmódban.

A templom rossz műszaki állapotban van, néhány évvel ezelőtt javították meg a tetőt. A lehulló külső vakolattal együtt tűnnek el az eredeti festett és karcolt díszítés töredékei. A kerítőfal is azonnali beavatkozást igényel. A falképek átfogó tisztítást és restaurálást kívánnak (utoljára 1956 és 1958 között restaurálták).

Rimabrézó (Rimavské Brezovo)

Az á. h. evangélikusok által használt, a 13. század utolsó harmadában épült templomot a 19. században a hajó déli oldalán kibővítették, ennek következtében irányítása megváltozott. Az eredetileg egyhajós templom nyújtott szentéllyel van ellátva, amely keresztbordás lefedésű. A régi szentély falain és mennyezetén fennmaradt falképek a 14. század utolsó harmadából származnak. *Szűz Mária* és *Krisztus* életét, szentek alakjait, az evangélisták jelképeit ábrázolják.

A templom építészeti felújítása megtörtént ugyan, de ez nem érintette a falképeket tartalmazó apszist – ezeket a nedvesség veszélyezteti és a korábbi, lokális fűtés következtében a koromtól erősen szennyezettek.

Restér (Roštár)

A 14. század első felében épült templom ma az á. h. evangélikusoké. Egyhajós, szentélye négyzetes, hozzáépített sekrestyével és toronnyal. Szentélye keresztbordás, hajójában barokk kori a boltozat. A szentély falain a felderítő kutatás során a betegeket látogató *Szent Erzsébet* alakja került elő. Feltételezhető további freskók előkerülése is.

A templom műszaki állaga rossz, a tartófalak erősen elnedvesedtek. A csupán szondákból ismert falképek teljes feltárása és restaurálása kívánatos.

Újvásár (Rybník)

Az á. h. evangélikusok jelenlegi temploma a 13. század második feléből való, a reneszánsz idején kijavították. Tornya nincs, a kerítőfalnak csak maradványai vannak. Egyhajós templom, négyzetes szentéllyel, amelyet gótikus keresztbordás mennyezet fed le. A templomhajó lapos mennyezetű. A szentély falain gótikus falképek kiterjedt töredékei láthatók: a passió jelenetei, szentek alakjai, az északi falon helyenként későbbi, reneszánsz festett ornamentika takarja.

A templom elhagyatott, használaton kívül áll. Teljes műemléki felújítást igényel. (A falképeket utoljára 1929-ben restaurálták.)

Süvete (Šivetice)

Az *Antióchiai Szent Margitnak* ajánlott r. k. templom csaknem érintetlenül fennmaradt románkori körtemplom (rotunda) a 13. század derekáról, amelyet a 14. és 18. században részben átalakítottak. A félkörívű szentély falán látható falképek a 13. század végéről származnak és *Antióchiai Szent Margit* legendáját, vala-

mint a chrisztológiai ciklus egyes jeleneteit mutatják be. Az ezeket utóbb lefedő gótikus kifestést az 1936. évi restaurálás során vették le. A diadalív jobboldalán elhelyezett szondákban jól kivehetők további gótikus falképek, így a *Keresztrefeszítés*, a *Pieta*, *Krisztus az angyalok között*, továbbá a hajó déli falán a lelkeket mérlegre tévő *Szent Mihály arkangyal* alakja. A gótikus kifestés maradványai fennmaradtak az eredeti románkori portál feltárt timpanonjában is. A süvetei falképek kulcsfontosságú alkotások, s rendkívüli jelentőségük van a gömöri középkori falkép-festészet további fejlődését illetően.

A templom átfogó műemléki felújítása 1990-ben megszakadt. A falképek teljes restaurálásra szorulnak.

Csetnek (Štítnik)

Az á. h. evangélikus egyház monumentális gótikus temploma több szakaszban, a 13. századtól a 15. század végéig épült. A háromhajós bazilika központi hajójának szentélye nyújtott sokszögzáródású, a két mellékhajónak önálló szentélye van. A templomhajókat gótikus keresztbordák fedik, csillag és hálóboltozattal, az oldalhajók magas árkádok révén kapcsolódanak a főhajóhoz. A magas gótikus ablakok kő mérműveinek felújítása most folyik. A templom nyugati oldalához a barokk-korban hatalmas árkádos torony épült. A torony és a templom külső felújítása 1980 és 1996 között megtörtént. A középkori falképek a templom belső falain helyenként három rétegben is fennmaradtak (északi fal). Eleddig az északi oldalhajó falán (*Krisztus* életéből vett jelenetek, *Szent Borbála, Volto Santo, Utolsó ítélet*), a szentély északi falán (passió-jelenetek), a főhajó északi falán (*Assisi Szent Ferenc* élete), a didalíven (szentek alakjai, *Krisztus* megkeresztelése), az oszlopsoron és az oldalhajó déli falán (magyar királyok alakjai, az Angyali üdvözlet, a talentumokról szóló példázat, hét szentség) lévő falképek feltárása történt meg. A déli oldalhajó ablakbélletében a középkori művelődés hét jelképének, a hét szabad művészetnek a ritka ábrázolása látható. A templom külső déli falán az elfalazott eredeti gótikus bejárat mellett *Szent Kristóf* monumentális alakja lát-

ható, amelynek restaurálását 1995-ben végezte el *Miroslav Janšto*. A csetneki falképek a monumentális falképfestészet alkotó irányzatainak kicsúcsosodását jelentik *Gömörben*. Jelentőségük messze meghaladja a régió határait és közvetlenül részesei *Közép-Európa* középkori művészetének.

A templom külső felújítása megtörtént, a belső falakon található falképek teljes restaurálásra szorulnak.

I r o d a l o m

(A szerkesztő kiegészítése)

BIATHOVÁ, K.: Príspevok k dejinám gotických nástenných malieb v Gemeri. = *Pamiatky a Múzeá,* roč. 7. Bratislava, 1958.

DVOŘÁKOVÁ, V. – FODOR, P. M. – Stejskal, K.: K vývoji středověkě nástenné malby v oblasti gemerské a malohontské. = *Uměni,* roč. 6. Praha, 1958.

FARKAS Veronika: Középkori falképek Gömörben. = *Irodalmi Szemle,* 1977. 4. sz.

KRÁSA, J.: K novým objevům středověkých nástěnných maleb na Slovensku. = *Uměni,* roč. 7. Praha, 1959.

PROKOPP Mária: Gömöri falképek a XIV. században. = *Művészettörténeti Értesítő,* 1969.

PROKOPP Mária: *Középkori freskók Gömörben.* Dunaszerdahely, 2002. Méry Ratio, 94 old.

PROKOPP, Mária: *Italian trecento influences on murals in East Central Europe particularly Hungary*. Bp. 1983. Akadémiai Kiadó, 198 p. 121 kép.

RADOCSAY Dénes: *A középkori Magyarország falképei.* Bp. 1954. Akadémiai Kiadó,

RADOCSAY Dénes: *Falképek a középkori Magyarországon.* Bp. 1977. Corvina Kiadó, 182 old.

K é p e k

Ochtiná: Krisztus Pilátus előtt.

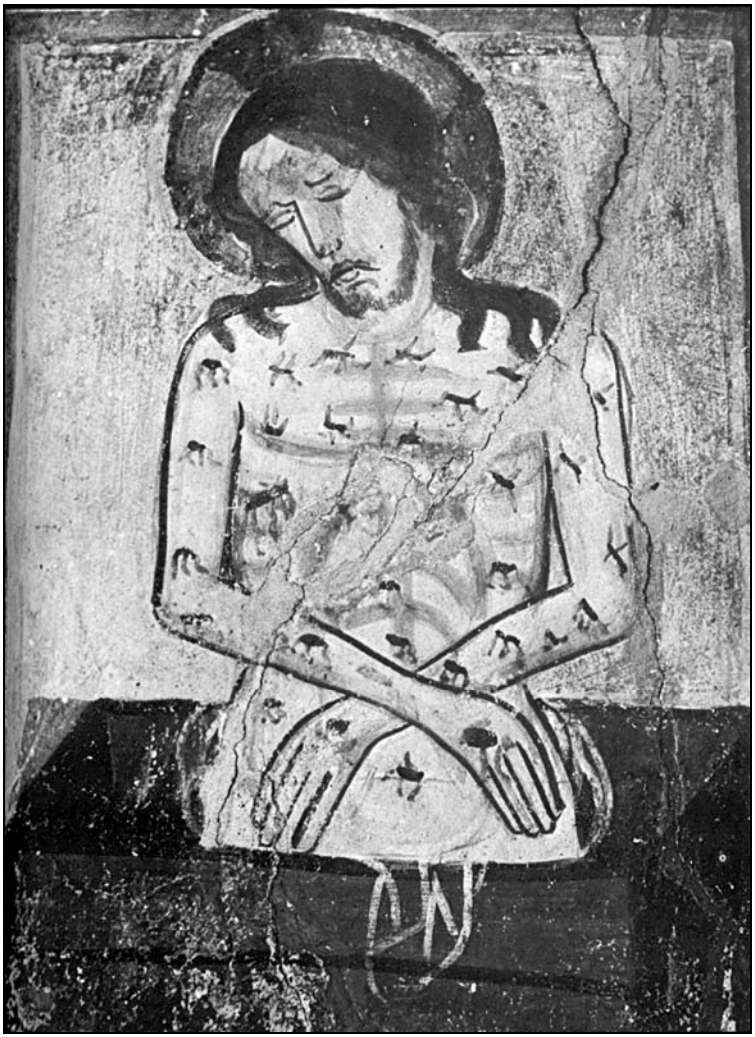

Hizsnyóvíz: Szenvedő Krisztus.

Rimavské Brezovo: Krisztus levétele a keresztről.

Kocelovce: Krisztus sírba tétele.

Kyjatice: Szent Borbála, a bányászok védőszentje.

Rimavská Baňa: Szent Borbála, a bányászok védőszentje.
(Színes részletét l. a borítón!)

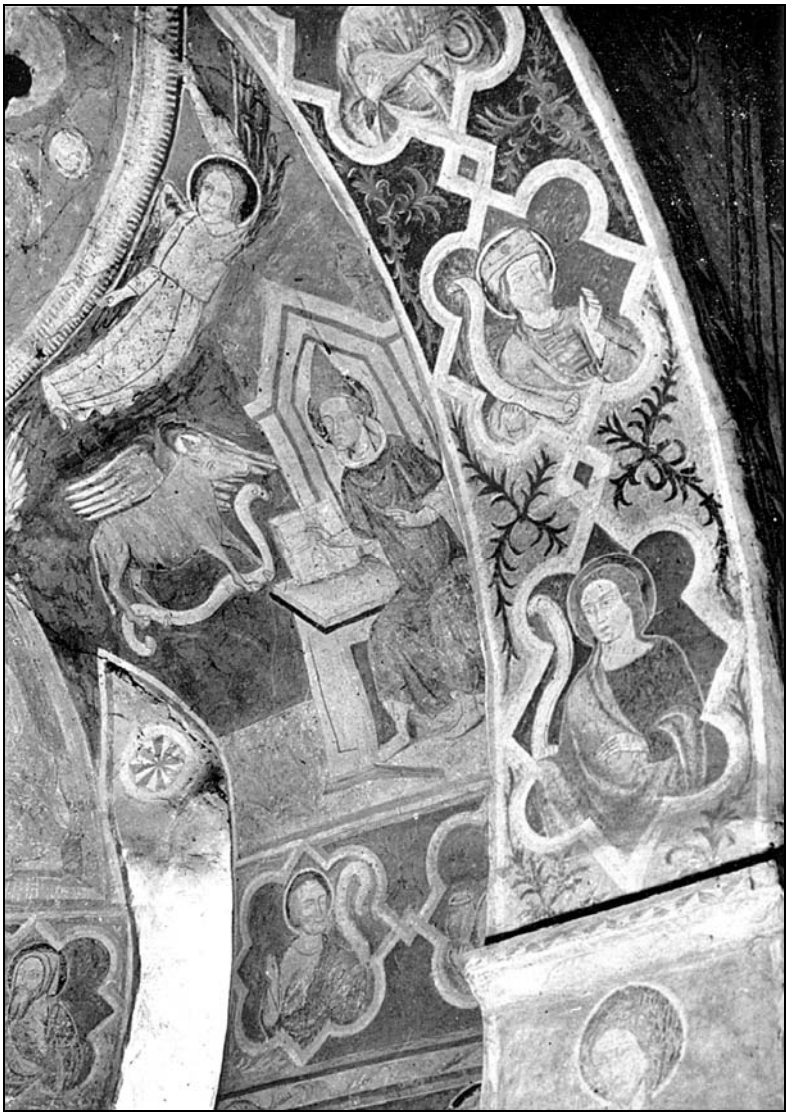

Rákos: a falfestés részlete.